

В'ЯЧЕСЛАВ ЛИПИНСЬКИЙ ПРО ФІЛОСОФІЮ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Микола КРАВЕЦЬ, Степан ПАВЛЮК

УДК 130.2

Mykola Kravets, Stepan Pavliuk
VYACHESLAV LYRYSKYI ABOUT PHILOSOPHY OF POLITICAL ACTIVITY

Актуальність теми зумовлена низкою причин. Насамперед, малодослідженою залишається діяльність багатьох українських учених, які через політичні обставини змушені були емігрувати за межі України. Однією із таких постатей є видатний мислитель, соціальний філософ **В'ячеслав Липинський** (1882–1931). Його науковий, винятково важливий соціально і культурно, доробок для українського сьогодення виявився неоцінним і не розкритим належним чином. По-друге, наукові передбачення вченого виявились пророчими, а тому, осягнувши “лабораторію” його міркувань, можна прогностично висновувати про майбутнє українського соціуму та вберегти його від можливих фатальних помилок. По-третє, у творчій науково-політичній спадщині В. Липинського розкриті складні проблемні питання філософії політичної культури, її змісту, форм удіялення, на які зарубіжні дослідники звернули увагу набагато пізніше.

Мета дослідження – розкрити значущість теоретичної спадщини В. Липинського у царині соціальної філософії. Звернути увагу дослідників на те, що саме цей самородок української нації одним із перших проаналізував філософські засади політичної культури, розкрив зміст цього багатофункціонального яви-

**В'ЯЧЕСЛАВ ЛИПИНСЬКИЙ
(1882–1931)**

ща, подав низку узагальнювальних підходів стосовно організації політичної діяльності, притаманній новому індустріальному суспільству як особливому самостійному феномену розвитку світової спільноти першої чверті ХХ століття.

Головним завданням цієї розвідки є виявлення особливостей суспільно-політичної трансформації детермінантного поля політичної культури (чітко окреслених у творчій лабораторії В. Липинського), на тлі якого відбувався розвиток і формування нової структури постіндустріального суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У соціальній структурі сучасних соціумів політична діяльність та активність індивідів визначають основні напрямки розвитку суспільних відносин та суттєвим чином впливають на формування сучасного інформаційного суспільства. Закономірно, що політичну діяльність як складову структури політичної культури логічно вивчати в контексті трансформації останньої як певного соціально-філософського феномену. Відомо, що цей феномен проявляється на “двох відносно самостійних рівнях з різними векторами трансформації своєї структури та змісту...: на першому пере-

буває цілеспрямована, усвідомлена трансформація, що проводиться правлячою елітою з метою збереження притаманних їй соціально-політичних структур і власних економічних інституцій, що дозволяють утримати владу в межах програм існуючих політичних партій... Другий рівень найбільш емоційний і близький до революційного. Він несе в собі реальні загрози стабільності існуючим формам правління. Названі рівні й визначають певний коридор політичної культури” [3, с. 199], який спричиняє структуру, напрямки та особливості політичної діяльності. Саме так, розуміючи феномен політичної культури, В. Липинський аналізує тогочасну політичну діяльність українського соціуму та його лідерів. Однак, В. Липинський не просто актуалізує проблему, він уперше серед українських вчених розкриває її філософію. Заради історичної справедливості зазначимо, що це він зробив під завісу першої чверті ХХ століття.

У структурі політичної культури серед її складових панівне становище займає професійна політична діяльність. Саме вона в умовах розвитку сучасного інформаційного суспільства визначає загальнополітичні і соціально-економічні вектори розвитку цілих соціумів, постає передумовою змін у міждержавних орієнтаціях цілих народів, як це, скажімо, сталося на червневому референдумі (2016 р.) в об’єднаному королівстві Велика Британія. Однак, аналізуючи політичну культуру як певний соціально-філософський феномен, звертаємо увагу на те, що більшість українських дослідників дотримуються погляду, що поняття “політична культура” вперше з’явилося у статті американського політолога Г. Алмонда “Порівняльні політичні системи” в 1956 році” [1, с. 396].

На наше переконання, такий поняттєвий пріоритет у визначенні “політичної культури та часу його появи, що склався у вітчизняній монографічній літературі, є не зовсім коректним. Насамперед, на цю думку наводить та обставина, що у названій літературі відсутній почитатний, соціально-філософський аналіз означеної вище, вкрай важливої концептуально, статті Г. Алмонда. По-друге, в останні роки в окремих наукових працях скромно зазначається, що оригінальне визначення політичної культури було подане В. Липинським у 30-х роках ХХ століття” [4, с. 75]. Такої думки дотримуються М. Требін, О. Рудакевич. “В українській політичній думці проблема сутності політичної культури вперше чітко

сформульована фундатором консервативної школи у вітчизняній політичній науці В. Липинським у праці “Листи до братів-хліборобів” [6, с. 344–354].

Отже, аналізуючи діяльність В. Липинського у царині політичної культури, не можна обійти його дослідницький доробок саме у філософському аналізі цього суспільного феномену. “Політика як наука і політика як умілість (штука). – Тільки хотіння своєї влади на своїй власній землі може примусити українців до шукання раціонально найкращих політичних методів здійснення цього хотіння. – Без такого поривання всі українські теоретичні праці у сфері політики будуть практично безвартісні. – [І тут первинна] роль [належить] стихійним передвизначеним бажанням та свідомій і вільній волі у політичній творчості.” В. Липинський, як бачимо, окремо виділяє теоретичну та практичну форми політики. В контексті даного дослідження нас більше буде цікавити політика “як умілість (штука)”. Адекватні терміни тогочасному розумінню цього поняття сьогодні в політологічних і філософських дослідженнях практично не використовуються, що можна віднести до звуженого горизонту попереднього політичного розвитку нації. У словниках знаходимо, що “умілість (штука)” подається в контексті термінів “майстерність”, “дотепність”, “вправність” [2]. Щодо терміна “штука”, то, не вдаючись у дискусії останнього часу [9], наголосимо на тому, що В. Липинський уживає його однозначно з умілістю для розуміння змісту своїх листів широким загалом українців на теренах західних територій України. Причому є підстави висновувати, що для нього “умілість (штука)”, зважаючи на сучасний філософсько-політологічний дискурс, – це політична діяльність вищого ґатунку. Зокрема, він пише: “Слабесеньке хотіння України і ще слабша воля до його здійснення – одна з головних причин політичного небуття України” [6, с. 344]. Іншими словами, тут мовиться про відсутність політичної діяльності і політичної волі до неї.

Відтак В. Липинський ще на початку ХХ століття теоретично виділив головні вектори політичних перетворень й обґрунтував їх вагомість у досягненні Україною незалежності. Філософію співвідношення політичної волі і політичної діяльності він подає як взаємозумовлені категорії, вказуючи, що відсутність першої гальмує другу, й наголошуючи на тому, що “політична культура нації виявляється у хотінні та умінні її провідної верстви вико-

ристовувати для політичної творчості дані політичної науки і політичного досвіду” [6, с. 344]. Очевидно, що в структурі політичної культури філософ чітко й однозначно на перше місце ставить існування певного *соціополя*, яке він називає “хотінням”.

Скажімо, сьогодні в десятках модних політологічних теоріях, сотнях виступів лідерів правлячих та опозиційних партій України відсутні політична однозначність, наукова обґрунтованість дій. За модними, почасти незрозумілими для населення, термінами криються прагматичні і часто національно зрадницькі інтереси олігархічної системи. “У поясненні суспільних процесів переважає... примітивізм, зникає повага до свого опонента. Примітивний категорійний апарат сприяє формуванню патологічного небажання [долучатися] до дискусії” [5, с. 28]. Водночас В. Липинський ще століття тому чітко і зрозуміло пояснив: якщо в народі і його еліти не сформувалась воля до незалежності, то починати слід із політичної діяльності, спрямованої на формування такої волі. Автор “Листів до братів-хліборобів”, аналізуючи політичну культуру та її категорії, виділяє саме соціально-філософський аспект проблеми, аналізує діалектику її складових. Так, у листі № 30 він пише, що “необхідною передумовою розвитку політичної культури є взаємне розуміння себе між обсерваторами громадського життя і політиками-практиками, що з цих обсервацій захочуть скористатися. – Підставою такого взаємного розуміння є однаковість хотінь й однаковість відношення до проявів руху громадського життя. – Три основні типи такого відношення: емпіричний реалізм, діалектичний ідеалізм та ідеалістичний реалізм” [6, с. 344].

Таким чином, у щойно наведеній короткій, але надто змістовній, цитаті означена теорія і практика науково-прикладної політичної діяльності українського загалу. Заради справедливості зазначимо, що ідеї В. Липинського у царині політичної культури та політичної діяльності знаходили своє місце в теоретичних працях українських політичних діячів, насамперед від опозиційних громадсько-політичних течій і рухів, переслідуваних тоталітарною владою в 30–90-ті роки ХХ століття. Зокрема, у відкритому листі за 5 серпня 1987 року до М.С. Горбачова В’ячеслав Чорновіл зазначав таке: “...Непросто, але потрібно згадати і таку свіжу ще сторінку української історії, як партизанська і підпільна боротьба в Західній Україні 40-х – початку 50-х років. Хоча б тому,

що “істинно російська людина” й “обрусілий іноходець” щедро наділяють сьогодні назвиськом “бандерівець” і вихідця із західної частини України, і взагалі кожного, хто постійно послуговується українською літературною мовою, а не українсько-російським “суржиком” та виявляє бодай мінімальну самосвідомість” [10, с. 120]. Або, як зауважував В. Липинський, виявляє “Слабесеньке хотіння...” [6, с. 344]. З часу подачі цього документу минуло 19 років. Однак у діях нашого східного сусіда й донині відсутній здоровий політичний глузд.

Аналізуючи філософську концепцію політичної культури В. Липинського доходимо висновку, що ще на початку ХХ століття він писав про українське сьогодні. Так, у листі № 31 констатується: “Обсервацію громадського життя утруднює вічне перехресування в ньому двох собі протилежних сил: порушуючої сили активної меншості в напрямку як найбільшої свободи, і сили спротиву пасивної більшості в напрямку якнайбільшої рівності. Змагання активної меншості до здобуття собі перейнятливості на свій рух серед пасивної більшості. – Перейнятливості пасивної більшості здобувається активною меншостю з допомогою різних політичних методів, залежних од типу людей, до якого активна меншість належить. – Пізнання цих методів потрібне для того, щоб найбільше відповідний для даної нації і в даний час метод вибрати, а тому входить в обсяг політичної умілості” [6, с. 345].

Проблема методу в політиці, на наше переконання, не просто актуальна. Вона визначальна в майбутній організації політичного устрою соціуму в постреволюційний період. Більшість науковців стверджують, та й реальна політична практика це підтверджує, що метод досягнення політичної мети з часом трансформується в саму мету. Кінцевий результат політичних перетворень з часом може стати адекватним методам політичної діяльності. Згадаймо не далеке минуле. Була мета – побудова справедливого суспільства, тоді як методи її досягнення були репресивними. І з часом метою такого здержавленого суспільства стало постійне відтворення репресій. Сьогодні світові демократичні соціуми стали свідками, коли в досягненні незалежності політичні сили як метод використовують тероризм, вважаючи, що таким чином можна буде досягти незалежності. Звісно, можна! Але досягнута незалежність триматиметься на терорі проти власного народу. ХХ століття вимагає нового погляду на світ, на покликання і місце людини в ньому,

на цінності та форми їх збереження і розвитку.

Незважаючи на те, що владні відносини сталися з виникненням суспільної організації співжиття людей, а першим державним утворенням понад п'ять тисяч років, усе ж науковці до сьогодні ведуть дискусії стосовно предмету влади, її походження і сутності. Чому одні соціуми ведуть війни проти інших, а людина, як і тисячі років тому, проявляє жорстокість? Якою при цьому має бути діяльність обраних, наділених владою? Не оминув цю проблему, звісно, й В. Липинський. У “Листах до братів-хліборобів” (лист №34) знаходимо цікаву і досить актуальну думку про те, що “метою всякої політичної акції є влада, котра здобувається для реалізації означених політичних хотінь, на окремій території, серед проживаючого на ній, поділеного на класи і стани, громадянства. – Від того чи іншого методу завоювання політичної влади залежить устрій держави, її закон, те чи інше взаємовідношення держави і громадянства й, урешті-решт, продукт цього взаємовідношення – нація. – Можливе точне змістове наповнення всіх цих понять, що потрібне для того, щоб люди, які хочуть спільно вести політичну акцію, себе взаємно розуміли” [6, с. 345]. В. Липинський, як бачимо, знову повертається до взаємного хотіння перетворень, до розуміння мети таких перетворень і методів її досягнення. Саме так – досить продумано – автор листів уводить нас до філософії розуміння ролі людини у політичній культурі суспільства.

Політична культура для кожної особи дістається як певний спадок, у якому відображений складний соціально-політичний розвиток його етнічної чи етнонаціональної спільноти. На рівні підсвідомості вона занурена у цей спадок механізмом соціально-історичної пам'яті, котрий функціонує на двох рівнях – квазібіологічному і квазісоціологічному. Воднораз кожне нове покоління має свої цінності, стереотипи поведінки, бачення свого місця і свого народу в світовому співтоваристві землян. Унаслідок складного діалектичного взаємопроникнення внутрішніх і зовнішніх факторів, у полі яких розгортається праця людей, виникають нові форми політичної діяльності. Дуже цікаво і, на наш погляд, оригінально підкреслив цю особливість Нікколо Мак'явеллі. “Якщо і ми, і вони (мовиться про простолюд і сеньйорів – М.К., С.П.) розберемося гольцем, то нічим не різнитимемось один від одного, якщо ви одягнетесь в їхні строї, а вони у ваші, то ми здаватимемось шляхетними, а вони простолю-

дом, бо вся відмінність у багатстві і бідності саме у цьому” [7, с. 131]. Тому “взаємне хотіння” і шляхи його досягнення у різних соціальних груп різні. І ця обставина сьогодні гальмує процеси інноваційних перетворень в Україні, заважає її поступу до європейського співтовариства.

Ознайомлення з теоретичною спадщиною В. Липинського – філософа і вченого, який усе своє життя прагнув розвою української незалежності, вказує на неперехідні пріоритети у повсякденній діяльності українських політичних інститутів. Як справедливо зазначив Я. Пеленський, В'ячеслав Липинський “займає передове місце серед європейських теоретиків свого часу й схарактеризовується на Заході “українським Вебером” [8, с. 12]. Й сьогодні для українських науковців його творча соціально-філософська спадщина може стати дієвим методологічним засобом системного дослідження перебігу політичних процесів в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Almond G. Comparative Political Systems / The Journal of Politics. – Vol. 18. – No.3. (Aug., 1956). – P. 391–409.
2. Вправність. Режим доступу: translate.academic.ru/вправність/ru/uk/1/
3. Кравець Н.С. Политическая культура: к вопросу трансформации структуры и содержания в информационном обществе // Центр гуманитарных исследований “Социум”: Материалы XVII Международ. науч.-практ. конф., г. Москва, 28.02.2014 г. – М., 2014. – С. 197–200.
4. Кравець М.С. Г.Алмонд, В. Липинський про соціально-філософський зміст політичної культури / Микола Кравець // Вісник Львівського університету. Серія філософські науки. – 2016. – Вип. № 17. – С. 73–80.
5. Kravec Mykola, Rashkevych Yuriy. The Influence of Information Technologies Upon the Human Civilization Development in the 21st Century: the Ukrainian Case / Prace Naukowe Studium Nauk Humanistycznych Politechniki Wroclawskiej.- Wroclaw. – 2011. – 304 p.
6. Липинський В. Листи до братів-хліборобів / В'ячеслав Липинський. Книга – Київ – Філадельфія: Інститут східноєвропейських досліджень НАН України, 1995. – 470 с.
7. Мак'явеллі Н. Флорентійські хроніки; Державець / пер. з італ. А Перепада. – К.: Основи, 1998. – 492 с.
8. Пеленський Я. Передмова. В'ячеслав Липинський і його “Листи до братів-хліборобів” // Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Книга – Київ – Філадельфія: Інститут східноєвропейських досліджень НАН України, 1995. – С. 11–14.
9. Форум СЛОВНИКА. ua – СЛОВНИК – ua. Режим доступу: forum.slovnika.ua
10. Чорновіл В.М. “Відкритий лист” до... М.С. Горбачова за 5 серпня 1987 року // Український вісник. Випуск 11–12. – Київ–Львів, 1988. – С. 120–121 (архівспівавторастатті М.С.К.).

REFERENCES

1. Almond G. Comparative Political Systems/ The Journal of Politics, Vol. 18, No. 3. (Aug., 1956), pp. 391-409. P. 396.
2. Vpravnist. Rezhym dostupu: translate.academic.ru/vpravnist/ru/uk/1/
3. Kravets N.S. Polytycheskaia kultura: k voprosu transformatsii struktury i sodержaniya v ynformatsionnom obschestve // Tsentri humanitarnykh issledovaniy "Sotsium", Materialy XVII Mezhdunarodnoy nauchno-praktycheskoy konferentsii, g. Moskva, 28.02.2014 g. – S. 197-200.
4. Kravets M.S. H.Almond, V.Lypynskiy pro sotsialno-filosofskiy zmist politychnoi kultury / Mykola Kravets // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filosofski nauky. – 2016. Vyp. № 17. – S. 73–80.
5. Kravec Mykola, Rashkevych Yuriy The Influence of Information Technologies Upon the Human Civilization Development in the 21ST Century: the Ukrainian Case / Prace Naukowe Studium Nauk Humanistycznych Politechniki Wroclawskiej.- Wroclaw. – 2011. – 304 p.
6. Lypynskiy V. Lysty do brativ-khliborobiv / V'iacheslav Lypynskiy. Knyha – Kyiv – Filadelfiia: Instytut skhidnoieuropeiskykh doslidzhen Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy, 1995. – 470 s.
7. Makiavelli N. Florentiisky khroniky; Derzhavets / per. z it. A Perepadia. – K.: Osnovy, 1998. – 492 s.
8. Pelenskiy Ia. Predmova. V'iacheslav Lypynskiy i yoho "Lysty do brativ-khliborobiv" // Lypynskiy V. Lysty do brativ-khliborobiv. Knyha – Kyiv – Filadelfiia: Instytut skhidnoieuropeiskykh doslidzhen Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy, 1995. – S. 11-14.
9. Forum SLOVNYKA. ua – SLOVNYK – ua. Rezhym dostupu: forum.slovyk.ua
10. Chornovil V.M. "Vidkryty lyst" do... M.S. Horbachova za 5 serpnia 1987 roku // Ukrainyky visnyk. Vypusk 11-12. Kyiv – Lviv, 1988 r. S. 120–121 (arkhiv spivavtora statti M.S.K.).

АНОТАЦІЯ

Кравець Микола Степанович, Павлюк Степан Петрович.
В'ячеслав Липинський про філософію політичної діяльності.

У статті висвітлено авторське бачення молододослідженої проблеми наукового внеску В'ячеслава Липинського в обмірковування політичної культури та обґрунтування складових її структури. На думку авторів, Липинський, нарівні з Г. Алмондом, претендує на авторство введення в науковий обіг поняття "політична культура". Повноцінний соціально-філософський аналіз названого цим поняттям феномену був запропонований мислителем на чверть століття раніше, ніж це зробив Алмонд. Доведено, що на сьогодні науковий доробок українського філософа недооцінений сучасниками, особливо у дискурсі філософії політичної культури, потребує осмислення особливостей її структурної побудови як в узагальненому варіанті, так і на вітчизняних теренах, що заслуговує на методологію організації політичної діяльності теперішнього українського соціуму. Водночас у структурі

політичної культури, окреслений В. Липинським, намічені шляхи розв'язання нових проблем, з якими нині зустрілося українське суспільство.

Ключові слова: В. Липинський, Г. Алмонд, інформаційне суспільство, політична діяльність, політична культура, соціальна філософія, структура, соціум.

АННОТАЦИЯ

Кравец Николай Степанович, Павлюк Степан Петрович.
Вячеслав Липинский о философии политической деятельности.

В статье освещено авторское видение недостаточно исследованной проблемы научного вклада Вячеслава Липинского в анализ политической культуры и в обоснование составляющих ее структуры. По мнению авторов, Липинский, наравне с Г. Алмондом, претендует на авторство введения в научный оборот понятия "политическая культура". Полноценный социально-философский анализ названного этим понятием феномена был предложен мыслителем на четверть столетия раньше, чем это сделал Алмонд. Доказано, что на сегодня научный вклад украинского философа недооценен современниками, особенно в дискурсе философии политической культуры, требует осмысления особенностей ее структурного строения как в обобщенном варианте, так и в украинских реалиях, что заслуживает на методологию организации политической деятельности нынешнего украинского социума. Вместе с тем в структуре политической культуры, описанной В. Липинским, очерчены пути решения новых проблем, с которыми встретилось украинское общество сегодня.

Ключевые слова: В. Липинский, Г. Алмонд, информационное общество, политическая деятельность, политическая культура, социальная философия, структура, социум.

ANNOTATION

Mykola Kravets, Stepan Pavliuk.

Vyacheslav Lypynskiy about philosophy of political activity.

In the article we see the author's view of the scientific contribution of V.Lypynsky into the analysis of political culture and its constituent structures. According to the authors V. Lypynsky and G.Almond have same claim to authorship of commissioning scientific use the term of political culture. A full social and philosophical analysis of this phenomenon was proposed by V.Lypynsky a quarter century earlier than G.Almond did it. Underrated scientific achievements of V.Lypynsky in the analysis of philosophy of political culture and its structure on Ukrainian territory may be the methodology of political activity of modern Ukrainian society. The article notes that in the structure of political culture, described by V.Lypynsky, outlined solutions of new problems that Ukrainian society met today.

Key words: V.Lypynsky, G. Almond, information society, political activity, political culture, social philosophy, structure, society.

Надійшла до редакції 22.07.2016.